

**Самобутність влаштування
церкви Київської Русі
в епоху Темного Середньовіччя
X – XII ст.**

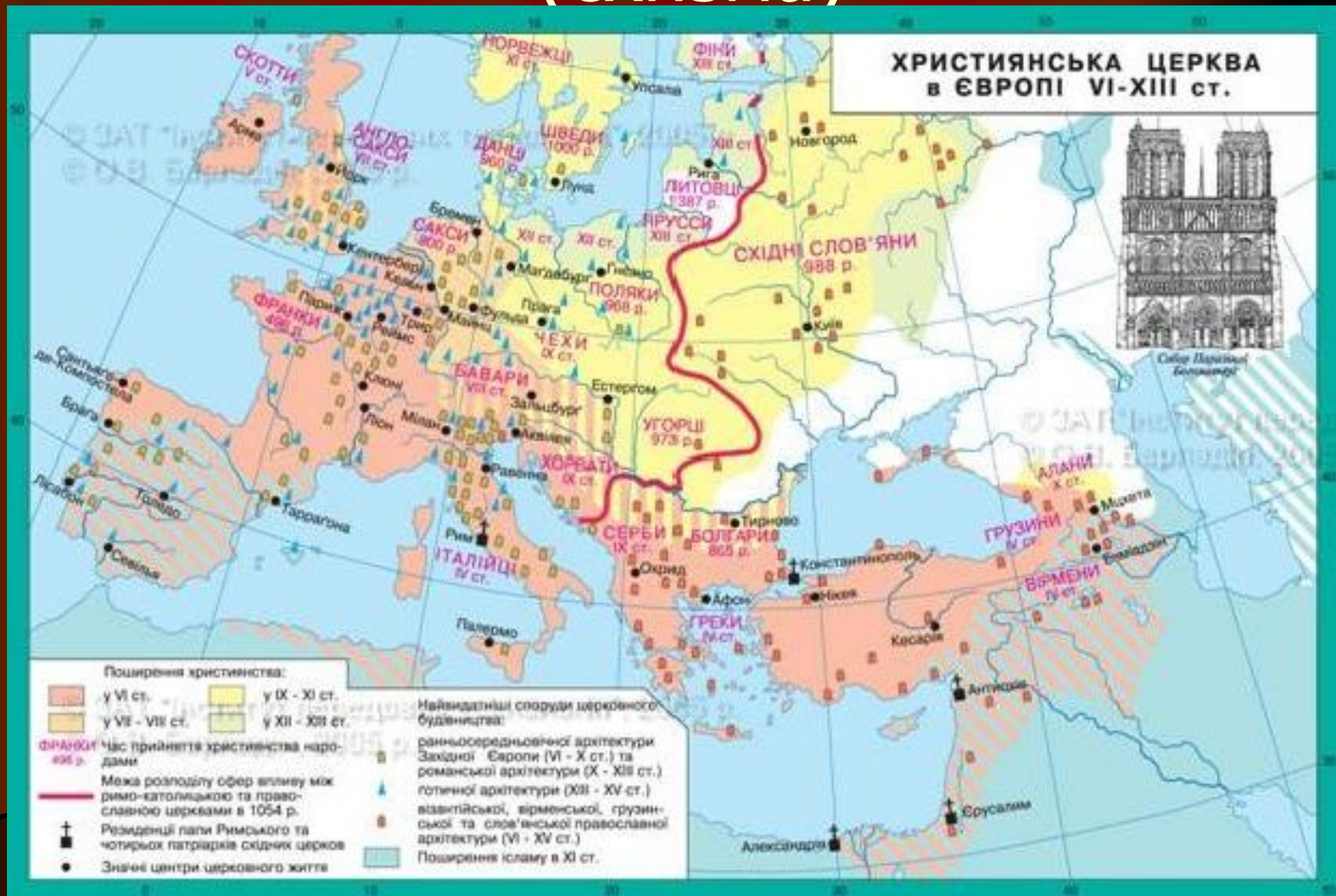
Відмінності між західною і східною церквою

Західна церква	Східна церква
Хрестилися 5 пальцями	Хрестилися 3 пальцями
Мова богослужіння - латинська	Мова богослужіння - грецька
Священики голилися	Священики носили бороди
Целібат – ніколи не одружувалися	Мали сім'ї

Хрещення Русі Володимиром в 988 р.

1054р. – церковний розкол (схизма)

**Кагани Русі – Аскольд,
Дір, Олег, Ігор та
Княгиня Ольга –
яскрава сторінка
історії християнства
на Русі**

**В усіх літописах
написано не
князь, а КАГАН
Фальсифікатори не знали
юдейської мови**

Каган- “коген” - СВЯЩЕННИК

**КАГАНИ
АСКОЛЬД І ДІР
БУЛИ
ХРИСТИЯНАМИ**

Договір 941 р., разом з поганами підписали християни. До Києва приїхали послы грецькі і погани ходили на гори, де стояв Перун «й покладоша оружье своє, й щити, й золото; **а християнска Русь в церкви св. Ильи; се бо соборная церковь**». Історія України т.1 Н.

Полонська-Василенко С. 99

● Безперечним є факт охрищення Ольги, коли вона стала княгинею.

● Оповідь «Повісті минулих літ» (про хрещення Ольги в Візантії) - має ознаки штучності.

Насамперед - дата приїзду до Царгороду: в 955 році цісарем був не Константин, а Роман Лекапен.

Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко

Опис перебування Ольги в Царгороді
Константина Порфірородного: перелічено
почет княгині: з нею були її племінник,
пресвітер Григорій, 20 послів, 44 купці,
перекладачі - 80 осіб. Однак, в описі
Константин ані словом не згадує такої
видатної справи, як її охрищення.

**Очевидно, приїхала Ольга вже
християнкою, на що вказує й
трапезування за одним столом з цісарем
та його родиною і наявність особистого
пресвітера. Отже, охристилася вона ще в**

Києві. Історія України т.1 Н.Полонська-Василенко С.104

Хрещення Русі Володимиром в 988 р.

Володимир (978р.-1015р.).

В иностранных источниках отсутствуют сведения о крещении Руси 988 г. В 1888 г., в связи с 900-летием "Влаимиорова крещения", Ф. Фортинский проделал специальное исследование, отыскивая об этом хотя бы малейшие следы и намеки в европейских хрониках и документах

Результат был ошеломляющий: **ни в одном тексте не нашлось никаких сведений по поводу христианизации Руси в X в.** Ни польские, чешские, венгерские, немецкие источники - не говоря уж об итальянских, французских или английских - не упоминают этого события. Единственное исключение - Титмар Мерзебургский, хотя и он знает только личное крещение великого князя в связи с его вступлением в брак, ничего не говоря об обращении страны или народа.

Брайчевский М. Ю. УТВЕРЖДЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА РУСИ

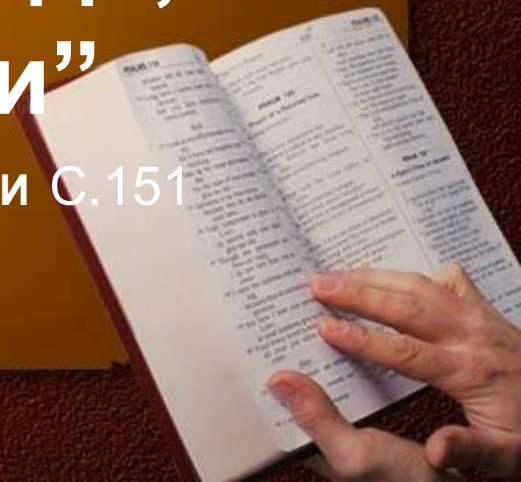

Еще более странным является молчание православных источников, в первую очередь византийских и болгарских. Крещение Владимира было делом Константинополя, однако ни одна греческая хроника конца X-XI в. ничего не сообщает об этом событии. В письменных источниках находим сведения о падении Херсона, договоре Владимира с Василием II, вступлении в брак с Анной, но ни единого намека на крещение Владимира и его страны.

Брайчевский М. Ю. УТВЕРЖДЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА РУСИ

”Внимательный критический анализ (летописи) убедил, исследователей в полной ее недостоверности; даже то, что в ней есть фактически- верного, сильно извращено и представлено не в том виде, как было в действительности”

Брайчевский М. Ю. УТВЕРЖДЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА РУСИ С.151

● Володимир –
відступник
● Багатожонство
● Ідоли
● синкретизм
● Соломон =
Володимир
(s'olomoh
«мирный» или
богатый миром

● Літопис оповідає, що в Києві поставив він статуї Перуна, Хорса, Стрибога, Дажбога, Симаргла й Мокоша. Треба гадати, що Володимир..., поставив у пантеоні кумирів різних племен: Перун - Перун - бог грому у литовців, Дажбог і Стрибог - боги слов'ян, Симаргл-жидівський бог(кабала), Хорс - іранський бог Сонця, Мокоша - фінський. Треба звернути увагу на те, що в Новгороді поставлено тільки статую Перуна.

● Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко С.113 Брайчевский М. Ю. УТВЕРЖДЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА РУСИ С. 131

Охрищення Руси викликало багато дискусій з приводу того, яке духовенство христило народ. За традицією- Візантія.

Проте, така концепція викликала заперечення. Насамперед – у візантійських джерелах не згадується такої важливої події, як охрищення величезної держави за Володимира... Це дивно тим більше, що про одруження принцеси Ганни збереглися відомості. Чомусь фактом охрищення не могла пишатися Візантія.

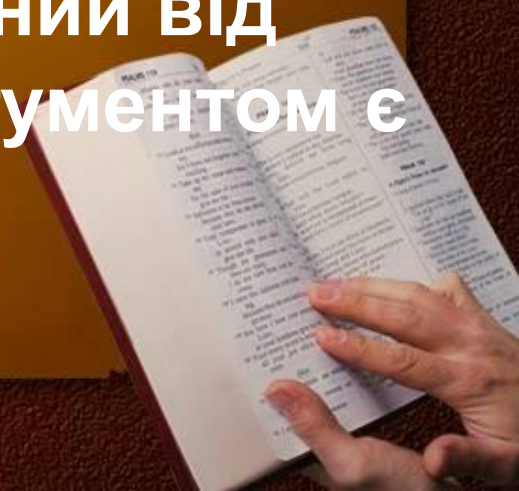
По друге – тяжко уявити успіхи християнізації – а вони були безперечно – при наявності грецького духовенства, яке розмовляло б і проповідало чужою мовою. Невже були сотні перекладачів, які виступали посередниками між духовенством і народом?

Історія України т.1 Н.Полонська-Василенко

- **Ознайомлення людей з новою релігією могло провадитися тільки зрозумілою мовою. Служба Божа, проповідь, навчання в школах – все це вимагало духовенства, яке володіло б зрозумілою для народу мовою.**
- **В 1913 р., М. Приселков доводив, що перше духовенство прибуло не з Візантії, а з Болгарії, де існував незалежний від Візантії патріархат. Великим аргументом є близькість мов.**

● Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко

Священиків Володимир міг набрати собі і з інших народів.
“В першу чергу це були болгари, від яких Володимир узяв богослужбові книжки; звичайно, він міг узяти звідси й священиків, тим більше що болгари легко могли порозумітися з українцями.” /

Огієнко Українська Церква С.56

Згадайте також моравів.

- Все це промовляє за те, що першими вчителями й провідниками Русі були болгари.

- проф П. Курінний досліджуючи рештки Десятинної церкви, що її збудував Володимир у Києві, знайшов аналогію в техніці будівлі її з храмами Охріди, а не Візантії.

- Треба згадати ще одну гіпотезу: про римо-католицьке походження

- Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко

- КАТОЛИКІВ ВИГАНЯЛИ- морави?

Русь - велика
держава, більша,
ніж увесь
візантійський
патріархат, стала
70 –та в списку
митрополій

Мы не располагаем ни одним свидетельством о создании на Руси *православной* церковной организации после крещения Владимира.

Никоновская летопись говорит о митрополите Михаиле, назначенном на Русь патриархом Фотием в 862 г., и подчиненных ему шести епископов. Однако в этом отрывке речь идет о временах Аскольда и о событиях, никак не связанных с религиозным актом 988 г.

Брайчевский М. Ю. УТВЕРЖДЕНИЕ ХРИСТИАНСТВА НА РУСИ

● Під час правління Володимира було п'ять єпископій: у Києві, Чернігові, Білгороді, Володимирі-Волинському та поза Україною – в Новгороді. За Ярослава засновано шосту – в Юр'єві, над Россю.

● Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко С.157

Київ з пригородами займав величезну площу, - приблизно таку, яку займав перед другою світовою війною. М. Грушевський припускав, що коло 100 тис. люду. Літопис подає, що в 1002 р., під час пошесті в Києві, з листопада до лютого виготовлено 7 600 домовин. А скільки поховано без домовин!

Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко

● Тітмар, зі слів німецького вояка з війська Болеслава, писав, що в Києві у 1018 р. було понад 400 церков. Він був вражений багатством цього міста, 400 церквами, 8-ма ринками, інтернаціональним натовпом на майданах: греків, скандинавів, франків, вірмен, хозар, різномовною, різноплеменною масою людности.

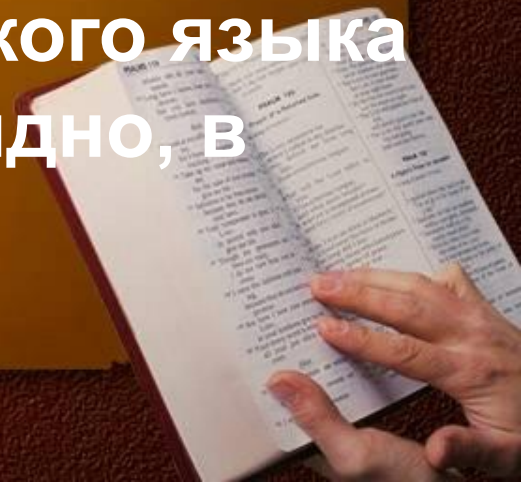

● Літопис оповідає, що під час пожежі 1124 р. погоріло більше як 600 церков. Навіть припускаючи перебільшення, не можна цілком відкидати ці свідчення: залишається безперечним велике число церков.

● Історія України т.1 Н.Полонська- Василенко С.121,157

● На велику кількість чужинців вказують назви брам Києва: Лядська, Жидівська, Угорська, урочище Козари і т. д. На Подолі були колонії новгородців, які мали свою церкву, латин, німців, греків, жидів, вірмен, хозар. Треба гадати, вони також мали свої церкви. У XII в. був костюл Марії, Домініканський і Бенедиктинський монастир. В Новгородському літописі є вказівка, що «гості іноземці всякого язика затворишася в церквах» - очевидно, в своїх.

- Хрещення земель не описано
- Хрещення в річці повним погруженням в воду, а православні хрестять в церкві, в Києві їх було аж 400, а попів лише 2
- Християнські квартали в Новгороді
- Насилля тільки в Нестора

Хрещення Володимира Великого в Корсуні

Чи є в Біблії випадки хрещення
кропінням?

Тільки через повне
погруження в воду!

Віра наших батьків

94-е вид., с. 277

Кардинал Джеймс Гіббонс

Протягом декількох століть після встановлення християнства хрещення, як правило, звершувалося повним зануренням у воду;

Хрещення Русі – Завіт з Богом

- 1. Ознайомлення з текстом завіту**
- 2. Повне занурення
у воду**
- 3. Переміна життя згідно з
текстом завіту**

І промовив Господь до Мойсея: Напиши собі слова, бо згідно з цими словами склав Я заповіта з тобою та з Ізраїлем. І сказав Господь до Мойсея: Запиши собі ці слова. Бо на цих словах укладаю завіт тобі та Ізраїлю. І був він там з Господом сорок день і сорок ночей, хліба не їв і води не пив. І написав на таблицях слова Заповіту, Десять Заповідей.

Вихід 34:27-28

**Тут
терпеливість
святих, що
додержують
заповіді Божі
та Ісусову
віру!
Об.14:12**

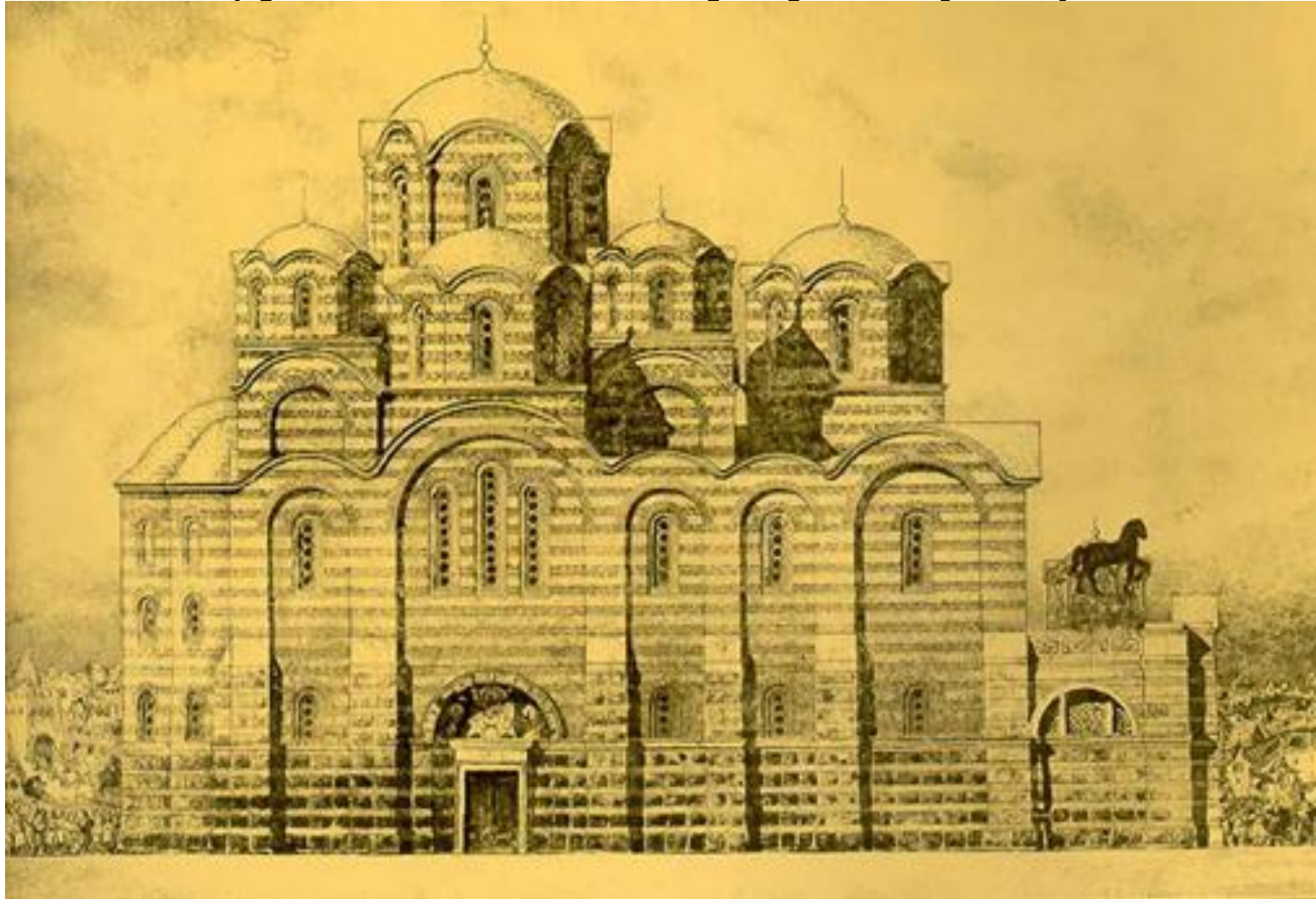

Переміна життя Володимира згідно з завітом

1. Скидає ідолів
2. Монотеїзм
3. Відмовляється від багатожонства
4. Десятина
5. Біблійна освіта
6. Дотримання інших заповідей
7. Десятина

Десятинна церква (реконструкція)

КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ЧАСІВ ПРАВЛІННЯ КНЯЗЯ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Ярослав Мудрий (1019-1054р.р.)

XI в. Сребреник Ярослава Мудрого.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРИ

Західної Європи та Візантії

Захід та Візантія

Русь ?

Освіта

Біблія

Гоніння

Писемність

Тлумачення Біблії

Свобода совісті

Ставлення до євреїв

Мова богослужіння

РИМ

СЕРЕДЗЕМНЕ МОРЕ

СОЮЗ ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ
МЕРТВА ВІРА

*Темне
Середньовіччя*

50 000 000 мучеників

Відлучення від церкви

```
graph TD; A[Відлучення від церкви] --> B[Просте відлучення (позбавлення церковних благ)]; A --> C[Позбавлення громадянських прав]; A --> D[Заборона будь-якого спілкування з людьми];
```

Просте
відлучення
(позбавлення
церковних благ)

Позбавлення
громадянських
прав

Заборона будь-
якого спілкування
з людьми

«Руйнувати всюди, де були єретики, все, що підлягає руйнуванню». Припис Папи Римського

Спалювання людини, яку церква вважала єретиком

Єретик {грец. «Супротивник») - противник пануючого віровчення церкви.
Єретики вважали:
1) церква підкорилась антихристу;
2) папа- намісник диявола, а не Бога.

Допит інквізиції

Свята інквізиція

У XIII ст. папа створив спеціальний церковний суд - спрямований на боротьбу з єретиками - **ІНКВІЗИЦІЮ**.
Інквізиція (лат. «розслідування») - трибунал католицької церкви, який здійснював судові та каральні функції.

Тортури, які застосовували до звинувачених в єресі.
Гравюра 1508 року.

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРИ ДАВНЬОЇ РУСИ

Захід

Русь

Освіта

Біблія

Гоніння

Писемність

Тлумачення Біблії

Свобода совісті

Ставлення до євреїв

Мова богослужіння

За Ярослава Мудрого (1019-1054р.р.) Київська Русь досягла вершини свого розквіту. З ім'ям Ярослава пов'язаний розквіт давньоруської культури, писемності й наукових знань:

- перший писаний збір законів - "Руська правда";
- широкі дипломатичні зв'язки („тесть Європи”);
- будівництво міст, церков, шкіл;
- розвиток освіти, книгописання.

Ярослав був освіченою
людиною.

За свідченням Нестора:

“Засіяв книжними словами серця
віруючих людей”

“До книг він мав нахил, читаючи
часто вдень і вночі”

За це його прозвали
“Мудрим”

Основні елементи механізму управління на Русі:

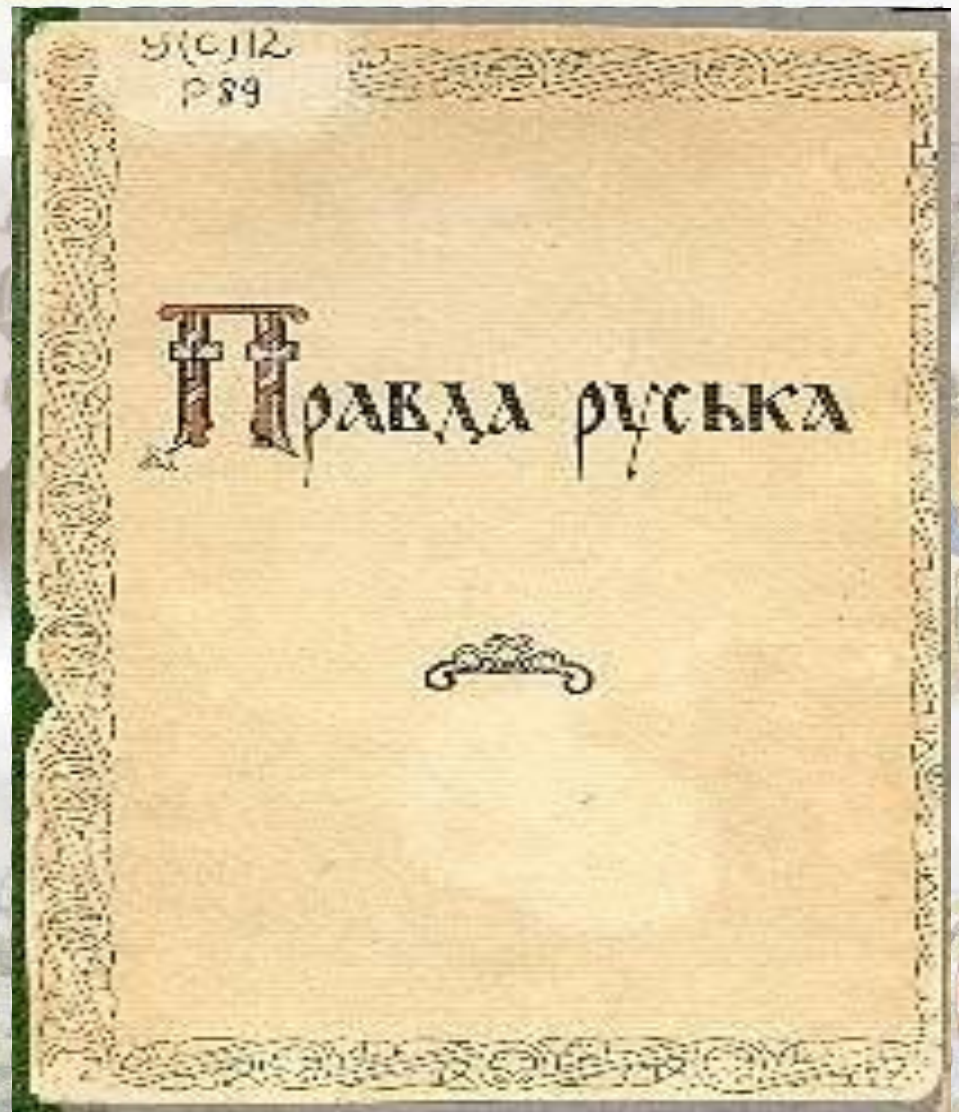
Князь – виконавець державної влади, репрезентант країни на міжнародній арені, символ стабільності.

Боярська рада – складалася з дружинників, міщан та духовенства, з якими князь обговорював важливі питання.

Віче – збори дорослого чоловічого населення, що вирішували важливі громадські та державні справи. Цей орган влади логічно продовжує біблійну традицію соборів.

Правда Ярослава Мудрого

Виданий Ярославом Мудрим збірник законів, названий «Руською Правдою», був першим літописним кодексом судових законів давньої Русі-України, об'єднуючим цивільне й кримінальне право і всі процеси судочинства того історичного часу, що охоплює все XI століття.

Остромирово Евангелие

(середина XI века)

Розквіт духовності та освіти

Будучи високоосвіченою людиною, Ярослав Мудрий відкривав школи, монастирі - центри книгописання. Розвивав писемність та літературу. Гуртував навколо себе князь Ярослав освічених і духовних людей, яких М.

С. Грушевський пізніше назвав першою академією наук України-Русі.
При дворі Ярослава навчалися майбутні правителі європейських держав, зокрема король Норвегії Гарольд Сміливий та угорський король Андрій.

"І до книг він мав нахил, читаючи їх часто вдень і вночі. І зібрав він писців многих, і перекладали вони з гречизни на слов'янську мову і письмо святеє, і списали багато книг. І придбав він книги, що ними поучаються віруючі люди і втішаються ученням божественного слова. Бо як ото хто-небудь землю зоре, а другий засіє, а інші пожинають і їдять поживу вдосталь, — так і сей. Отець бо його Володимир землю зорав і розм'якшив, себто хрещенням просвітив, а сей великий князь Ярослав, син Володимирів, засіяв книжними словами серця віруючих людей, а ми пожинаєм, учення приймаючи книжне".

Літопис Руський

Ярослав Мудрий помер у віці 76 років. Літописець, вказуючи на значення діяльності князів Володимира та Ярослава, писав: “ Як то буває, що один зоре землю, другий засіє, а третій жне та їсть багаті овочі. Так і тут: батько Ярослава зорав та зрушив землю, просвітивши хрестом, Ярослав, Володимирів син, засіяв книжними словами серце вірних, а ми живемо, користуючись з книжкою”

У 1051 році князь скликав у Києві собор єпископів, на якому було обрано митрополитом Київським Іларіона.

Мініатюра “Висвята Іларіона”

При Софіївському соборі були відкриті школа і бібліотека. Тут писали книги слов'янською мовою.

НАЙБІЛЬШ ВІДОМІ ФІЛОСОФСЬКІ ТВОРИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

ІЛАРІОН	“СЛОВО ПРО ЗАКОН І БЛАГОДАТЬ”
ДАНИЛ ЗАТОЧНИК	“УСПЕНСЬКИЙ ЗБІРНИК”,
КИРИЛО ТУРОВСЬКИЙ	“СЛОВО”, “МОЛІННЯ”,
ФЕОДОСІЙ ПЕЧЕРСЬКИЙ	“СЛОВО ПРО ТЕРПІННЯ ТА КОХАННЯ”, “”
ВОЛОДИМИР МОНОМАХ	“ПОВЧАННЯ”
БОРИС	“ЖИТТЯ”
ДАНИЛ ПОЛОМНИК	“ХОДІННЯ”
	“ПОВІСТЬ МИНУЛИХ ЛІТ”
	“ПЕЧЕРСЬКИЙ ПАТЕРИК”
ІОАНН ДАМАСКІН	“ДЖЕРЕЛО ЗНАНЬ”
ІОАНН БОЛГАРСЬКИЙ	“ШЕСТИДНІВ”

Найвідомішим твором Іларіона є “Слово про закон і благодать”

Митрополит Іларіон

**Митрополит Григорій
(1062-1079)**

ТВІР

«Стязание с латиною»

Русские полемические произведения XI ст, посвящены спорам с католиками или, по-другому, с латинянами. Большинство авторов этих произведений были киевские митрополиты. Митрополит Георгий (1062—1079), написал «Стязание с латиною».

В этом сочинении автор негодует на латинян, искажающих основы вероучения. Он обвиняет латинян в употреблении их монахами сала («иже при кожи»). Отметим, что православные монахи мясо и сало не ели вовсе.

Вопрос митрополита стоит просто: какая пища скорее подходит для монахов: яйца и молоко (латиняне говорили, что от одних «птицы ражаются», от другого «четвероножный скот» растет, а потому «тех бы не подобало ясти черньцом»). Или же — сало (которое, согласно латинянам, «есть житьный и травный цвет», то есть нарастает от пищи растительной).

Возражая латинянам, митрополит Георгий заявляет: «яйца кроме крове мясныя зачинаются и ражаются и суть чиста. И молоко такоже от вымен скот четвероногих истекаей кроме крове есть, и се есть чисто. Ваша же тучная сала процвитают с либевыми мясы (тонкими прослойками) и вся сия тучная съквозе либевых, и та либевая сквозе тучных проходят. и суть соединена обоя, и наричутся тучная мяса, и не имуть иного. имени. Сих бо тука не повлеша Божественнии закони святых отец мнихом вкушати, яко крове при- четалася суть и ражаютъ страсть»

Затем митрополит Георгий предлагает поставить гастрономический эксперимент: «Вложим яйца в один горнець и вложим сала тучная в иной горнець, и си обоя особь варимы яйца и сало, да сереблемь же мы ухо яичную; нь елма убо вариши яйца в чистой воде, абие та, якоже есть и бывает чиста вода, ака не варена, така же и варена. Вы же паки да сереблете ваших сал уху, да видимь убо кых (какие) завьици тольще будуть. Да разумеете, кое вздержанью есть и из- мъждить страсть тельсьную, или кое, утучнив тело, вздрасить на душу страсти и сквърнить храм Божий». таким образом, поедание «тука» (сала) и, как следствие «толщина вый», для митрополита Георгия есть нравственным падением и ересью.

М.В. Первушин «ЕРЕТИК, ЧТО «ЧРЕВАТАЯ ЖОНКА». ПО ПОЛЕМИЧЕСКИМ ПАМЯТНИКАМ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ XI-XVII ВВ»

Основні риси релігійної думки Київської Русі

- Мислення не схильне до абстрактного теоретизування
- Філософія - це любов до мудрості, істинна мудрість - це Бог
- Головне - зміна людського серця
- Світ створений Богом з нічого за допомогою Слова.
- Людина цілісна істота
- Всесвіт - арена боротьби Добра і Зла.
- Суть і мета історії - вдосконалення людини, наближення її до Бога

Володимир Мономах «Повчання дітям» (1096 рік)

Володимир Мономах -
Володимир II Всеволодович
(1053 - 19 травня 1125) —
великий князь київський
(1113-1125), письменник

Володимир II Мономах, був письменником в часи інквізиції та хрестових походів

«Любили його всі навколишні і підвладні йому. Він не був гордим, не возносився у своїх добрих ділах, а славу і честь за всі перемоги воздавав насамперед Богові, на нього одного надіявся, і за те Бог йому престол поміж інших дарував і багатьох супротивників покорив.

До всіх він був милостивим і щедрим на пожертви, у правосудді додержував законів, і хоча винних карав, але більше зменшуючи їх вину і прощаючи. З лиця був гарний, очі великі, волосся рудувате і кучеряве, чоло високе, борода широка, на зріст не вельми великий, але міцний тілом і сильний. Володів Руссю 13, а всього жив 73 роки»

Літопис руський / Пер. з давньорус.

Л. Є. Махновця; Відп. ред. О. В. Мишанич.

К.: Дніпро, 1989. — XVI+591 с.

«Повчання дітям» Володимира Мономаха — визначна пам'ятка літератури Київської Русі. Збереглася в Лаврентіївському списку «Повісті минулих літ» під 1096 р.

Точної дати написання не встановлено, ймовірно 1117 рік. «Повчання» — твір, у якому Володимир Мономах висловлює думки морального характеру, повчає своїх дітей бути розумними правителями, самим учитися й поширювати освіту, власною поведінкою подавати приклад іншим. Свої настанови він підкріплює прикладами із власного життя.

Володимир Мономах

- грішник, за якого раділо небо

ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРИ ДАВНЬОЇ РУСИ

Захід

Русь

Освіта

Біблія

Гоніння

Писемність

Тлумачення Біблії

Свобода совісті

Ставлення до євреїв

Мова богослужіння